

1.5. Korištena terminologija

Etnolozi su pokušavali definirati pojam običaja, no jedino što su u tim pokušajima uspjeli pokazati jest da je riječ o slojevitom i višeznačnom pojmu koji se definira na niz različitih načina koji se mogu grupirati prema odgovarajućim karakteristikama (usp. Povrzanović 1987:41). I pored brojnih priloga diskusiji što je to običaj, kolokvij *Istraživanje običaja – pojmovi i termini* (usp. Zorić i Lozica 1987:117-130) nije dao poseban doprinos poblizem određenju pojmova običaj, obred i drugih srodnih pojmova, iako je potaknuo da se u etnološkim krugovima ti pojmovi preispitaju. Kasnija pojedinačna vraćanja tome problemu također nisu pridonijela pojašnjenju samih pojmova jer opažanje da je taj pojam suvišan i zastario nije ponudio adekvatnu zamjenu s obrazloženjem zbog čega je to potrebno (usp. Prica 1991). Osim definiranja samoga pojma upitan je i njegov smisao te je potrebno osim kulturnim fenomenom običaja baviti se i njegovim kulturnim konceptom (usp. *ibid.* 2001:61). Ostali autori koji su nakon devedesetih godina 20. stoljeća pisali o običajima i obredima kao da više nisu smatrali da je potrebno te pojmove preispitivati jer oni, bez obzira što struka s njima učini i kako ih nazove, i dalje postoje.

Za pristup istraživanju koji primjenjujem u ovome radu nije od presudnog značenja što sve pojam običaja podrazumijeva, budući da se bavim pojedinim elementima unutar svadbenih običaja, dakle jednim užim segmentom običaja kroz vremensku i prostornu dimenziju. Iz tog razloga pojam običaja shvaćam prilično fleksibilno, kao živi organizam koji u pojedinim skupina nastaje, razvija se, prilagođava, mijenja, opstaje u nekim modificiranim oblicima ili nestaje, prožima se s elementima običaja nekih drugih skupina s kojima ostvaruju kontakt ili ih od njih preuzimaju i uklapaju u vlastiti kulturni koncept i na taj način poprimaju određene specifične značajke. Takvi elementi običaja promatrani u prostornom i vremenskom kontekstu prolazili su kroz sve te faze i modifikacije, no istovremeno se u različitim sredinama mogu prepoznati određeni stabilizacijski čimbenici koji ih motiviraju za preživljavanje, bez obzira na sve moguće promjene kroz određeni vremenski slijed i prostornu disperziju. U takvim složenim povijesnim uvjetima i etnokulturnim komešanjima običaj u prvom redu promatram kao sveobuhvatan, vrlo dinamičan i višedimenzionalan pojam. Pod pojmom obreda u kontekstu svadbenih običaja podrazumijevam u davnijoj prošlosti strogo propisan čin koji daje legitimitet budućem braku, koji je u nekom nedefiniranom prošlom vremenu imao svoje simbolično i pravno značenje i kao takav bio prepoznat i uvažavan u sredini u kojoj se prakticirao. Obred je svakako stabilniji nego običaj, on ili opstaje (iako gubi izvorno i smisljeno značenje) ili nestaje, kada s vremenom prestaju razlozi za njegov opstanak. Manje je podložan promjenama, dakle i manje fleksibilan od običaja. Kada je riječ o svadbenim običajima

odgovarajuće pojave na određenom prostoru. Dakako da bi podatci na kojima se istraživanje zasniva morali biti pouzdani. Računalna tehnika izrade etnoloških karata u hrvatskoj je etnologiji tek u začetku i etnolozi je samo iznimno primjenjuju u svojem radu (v. u: Đaković, Branko. 1999. „Etnografska baza podataka i etnološka kartografija“. *Etnološka istraživanja i građa*, 6:329-343; *ibid.* 2005. „Vatre ivanjske“. *Studia ethnologica Croatica*, 17:51-72; *ibid.* 2011. *Igre oko vatre. Prilog etnološkim istraživanjima o vatri*. Samobor: Meridijani.) U ovome radu prilažem svoje ručno izrađene etnološke karte.

1. UVODNA RAZMATRANJA

jima svi mnogobrojni obredni i običajni elementi od kojih se sastoje, zajedno slažu mozaik koji stvara cjelinu. Iako bih danas možda nešto drukčije opisala svadbene običaje, za mene oni i dalje

... predstavljaju složeni sklop obrednih, religijskih, mitoloških, magijskih, simboličkih i običajno-pravnih postupaka, koji sukladno čine cjelovitu strukturu. S obzirom da je riječ o pojavi koja je neposredno vezana uz prijelomne trenutke u životu pojedinca, a u kojima sudjeluje uža – ponegdje i šira – društvena zajednica, mogli bismo svadbu okarakterizirati kao folklornim obilježjima insceniranu predstavu protkanu simboličkim i magijskim obredima, običajima i postupcima, te reguliranu običajno-pravnim normama u čijem su središtu pojedinci (mladenci) oko kojih se kao u koncentričnim krugovima po utvrđenom hijerarhijskom slijedu nižu ostali sudionici predstavljenog obreda (Černelić 1991:12).

Kada koristim sintagmu *svadbeni obred* imam u vidu ukupnost obreda i običaja koji toj cjelini daju smisao i legitimitet.